

* אתר דעת * לימודים * גיליון 16 * תש"פ * 2019/20 *

הלוי לעומת הנזיר¹

גבריאל גולדמן

התוכן

- 1..... מהי ההבדל בין בעל השיער לבין הקרח?
- 3..... אליהו ואלישע
- 4..... רמב"ם על הנזיר
- 5..... רמב"ם על הלוי
- 6..... סיכום:

* * *

בפרשיות הראשונות של ספר במדבר אנו פוגשים סוגי בני אדם המייחדים עצמם למשימות רוחניות. בתוך אלו הוקדשו פרשיות מיוחדות לנזיר וללוי. בדברינו ננסה להתייחס לשוני ביניהם, להדגיש את האופי המיוחד לכל אחד מהם בפרט, ולבדוק את ההתייחסות של חכמי ישראל אליהם.

העיקרון הראשון שננסה להוכיח הוא שקדושתו של הנזיר היא כלפי פנים, כלפי עצמו. בעוד שעיקר מעלתו של הלוי היא כלפי חוץ; ייעודו של הלוי הוא להיות משרת צבור. כבר מהסתכלות ראשונית חיצונית הנזיר הוא בעל שיער. זאת בניגוד גמור ללויים שבחינוכם לעבודתם נצטוו להעביר תער על כל בשרם. הבדל זה בין הקרח לבין מגודל השיער בולט לעין באופן מיידי.

מהי ההבדל בין בעל השיער לבין הקרח?

ניתן לומר ששערו של הנזיר הוא כעין כתר – נזר, והנזיר בעצם נקרא על שם שערו. כתר-נזר זה מייחד אותו ואת תפקידו – "קדוש יהיה, גדל פרע שער ראשו"². בעל הכתר בדרך כלל

¹ יישר כח לידידי הרב יהודה שניוייס הי"ו ממנו שמעתי את הרעיון היסודי למאמר זה.

מורם מעם ולא מתערב עימם. תכונה זו של התבדלות בודאי תואמת את דמותו של הנזיר שאינו יכול להסב בסעודה עם שאר בני האדם, סעודה שבדרך כלל כוללת שתיית יין. גדולה לגימה שמקרבת לבבות, והנזיר אינו יכול להיות חלק מכך. הנזיר גם צריך להיזהר מלהיכנס למקומות שיש בהם חשש טומאת מת, להקפיד ללכת סחור סחור סביב לכרמים, פעולות המקשות עליו את הקשר הישיר עם בני האדם ועם חברתם הקרובה.

אם שערו של הנזיר סימל חציצה והבדלה, הרי שקרחתו של הלוי יכולה לסמל את הורדת המחיצות בינו לבין שאר העם³. הלויים שכל מהותם היא מעורבות ופעילות בתוך העם – "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל"⁴. הם מורי הדור המפוזרים בארבעים ושמונה ערי הלויים בכל רחבי הארץ, כולל שש ערי המקלט המיועדות אפילו לשכבות הבעייתיות של הרוצחים בשגגה. אמנם נאמר על הלויים – "והבדלת את הלויים"⁵, אבל המשך הפסוק הוא – "מתוך בני ישראל". כלומר ההדגשה היא שגם אם ישנו צורך לייחדם ולהבדילם, אין משמעות הדבר ניתוק. הלויים הם מתוך העם. וגם בהמשך מודגש שוב ושוב – "כי נתונים נתונים המה לי מתוך בני ישראל", "נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל".

הנזיר נקרא קדוש. הגדרת הקדושה היא פרישות. פרישות מן היין ומטומאת המת, וגם פרישות מהעם. הקדושה ההסתגרות והתבדלות הן אמצעי הגנה לנזיר מתופעות עממיות שליליות העלולות לסחוף אליהן את הנזיר. הלוי לעומת זאת לא נקרא קדוש אלא טהור⁶. הגדרת טהרה היא זְפוּת צחות וניקיון ללא סיגים ופסולת. ניתן לפרש משמעות זו כלפי הלוי כמי שכל מהותו מיועדת לכיוון הרוחני ללא פסולת ואינטרסנטיות. לא מופרש מהעם, אלא גורם מטהר ומזכך בתוך העם, גם על ידי הפצת התורה וגם על ידי דוגמא אישית חיובית – "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא"⁷.

הופעתם של הלויים כמשרתי צבור משפיעים היא קבוצתית, בחבורה. בניגוד לנזיר הבודד, הספון לו בתוך עולמו הרוחני המנותק. הגדרת תפקידם של הלויים כמשרתי צבור היא קבועה

² במדבר ו, ה.

³ גם בהלכות חציצה השיער נחשב לגורם מרכזי שיש להקפיד עליו כדי למנוע חציצה, עד כדי כך שבקהילות מסוימות נוהגות הנשים להחמיר ולגלח את שער ראשן כדי למנוע אפילו חשש רחוק של חציצה.

⁴ בברכת משה בפרשת וזאת הברכה

⁵ בפרשת חינוך הלויים בתחילת פרשת בהעלותך

⁶ הפעל ט.ה.ר. חוזר שוב ושוב בפרשת חינוך הלויים – "וטהרת אותם", "וכה תעשה להם לטהרם", "וטהרו", "לטהרם".

⁷ מלאכי ב, ז.

וקיימת, באופן תמידי לשירות הצבור; בניגוד לנזיר הקוצב לעצמו תקופת נזירות על פי צרכיו האישיים.

ניתן להביא שתי דמויות מאפיינות לבעל השיער ולקרח משני נביאים – אליהו ואלישע.

אליהו ואלישע

אליהו איש בעל שיער⁸, אדם בודד, פרוש ונבדל מהצבור – "ויקם וילך אל נפשו"⁹, "ואוותר אני לבדי"¹⁰, "אני נותרתי נביא לה' לבדי"¹¹. דרכו בסופה ובסערה, בקנאה במרירות ובאש יוקדת. עטוף הילה של בדידות, מסתתר וצפון. בלתי צפוי – תרתי משמע. נמלט ממלך ישראל ומחברת בני האדם לתקופות ממושכות. בני הנביאים מסתכלים עליו מרחוק וביראת כבוד. הניסים הפרטיים שקורים לאליהו הם ניסים שנועדו להחיות בראש ובראשונה אותו, ובשעת הצורך גם את סביבתו הקרובה. כך למשל כשהוא מוצא מפלט בנחל כרית או אצל האישה האלמנה בצרפת.

כל זאת בניגוד גמור לתלמידו אלישע. אלישע הקרח¹² המחובר באופן טבעי ועקבי לסביבתו. הביטוי הראשון שאנו פוגשים אצל אלישע היא הרצון לנשק לאביו ולאמו¹³. אלישע חונך את תקופת נבואתו בסעודה לעם – "ויקח את צמד הבקר ויזבחהו, ובכלי הבקר בשלם הבשר ויתן לעם ויאכלו"¹⁴. כל דרכו של אלישע היא בתוך העם, מוקף בבני הנביאים, מסייע באופן רצוף ותמידי לאנשים הפשוטים בבעיותיהם. יושב בתוך עמו. בניגוד גמור לאליהו שניתן לסמלו באש, הרי שניתן לסמל את אלישע במים דווקא¹⁵.

⁸ מלכים ב, א, ז – "איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו"

⁹ מלכים א, יט, ג.

¹⁰ שם פסוק י'.

¹¹ מלכים א, יח, כב.

¹² "עלה קרח, עלה קרח" – מלכים ב, ב, כג.

¹³ אמנם בניגוד לביטוי שמצינו דווקא בבני לוי – "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו".

¹⁴ מלכים א, יט, כא.

¹⁵ אלישע מרפא את המים ביריחו מיד לאחר שחצה בעצמו את מי הירדן. מושיע את צבא ישראל ויהודה הגוועים בצמא – "עשה הנחל הזה גבים גבים". שולח את נעמן לטבול במי הירדן. נמצא עם תלמידיו על הירדן ומציף את הגרזן שנפל למים. אמנם מצינו גם אצל אליהו ניסים במים, אולם קדמו להן תקופות ייבוש ארוכות וקשות. ההשוואות בין אליהו ואלישע ארוכות ומפורטות הן, ואין כאן מקומן. כאן הועלתה רק ההשוואה בין בעל השיער לקרח, ואכמ"ל.

רמב"ם על הנזיר

ההבדל בין שני סוגי הדמויות מוביל להבדל משמעותי ביותר ביחס ההלכה אליהן:
לגבי הנזיר פסק הרמב"ם¹⁶:

שמא יאמר אדם: הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים; גם זו דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי הוא אומר בנזיר – "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", אמרו חכמים – ומה אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה, המונע עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. לפיכך צוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד... כך אמרו חכמים – לא דיך מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים?! ... ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר – "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר, למה תשומם".

הסתייגותו של הרמב"ם מדרכו של הנזיר ברורה ופסקנית. שלילה של רעיון הנזירות בכלל, ולא רק של פרטים כאלו או אחרים. אין בדברי הרמב"ם רק שלילה פורמלית גרידא אלא גערה חריפה לנזיר עולה מדבריו. הרמב"ם מצטט את דברי חכמים – לא דיך מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים?! אותה גערת חכם עולה גם מדברי קהלת – "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר"!!¹⁷

¹⁶ הלכות דעות, פרק ג, הלכה א.

¹⁷ אמנם יש לציין שישנן גם דעות הרואות במעשהו של הנזיר מעשה חיובי. כך למשל היא דעת הרמב"ם בפרשת נזיר, על הפסוק "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש":

וטעם החטאת שיקריב הנזיר ביום מלאת ימי נזרו לא נתפרש. ועל דרך הפשט כי האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר בקדושתו ועבודת השם. וראוי לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלוהיו. כענין שאמר "ואקים מבניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים", השוה אותו הכתוב לנביא, וכדכתיב "כל ימי נזרו קדוש הוא לה' ". והנה הוא צריך כפרה בשובו להיטמא בתאוות העולם.

בפשטות ישנה סתירה בין דברי הרמב"ם לרמב"ן, אבל בהחלט אפשר ליישב את שתי הדעות באופן שלא תסתורנה זו את זו. אפשר לומר ששלילת הנזירות היא הוראה כללית של הרמב"ם, וכך פסק בספר משנה תורה שהוא ספר ההלכה המיועד לכלל העם. לעומת זאת, דבריו של הרמב"ן בזכות הנזירות יכולים להיות נכונים ליחידים המעולים הבוחרים להתרחק מכלל העם כדי לנסות ולהתעלות. ליחידים מעולים כאלה חברת ההמון תהיה גורם מפריע ומתסכל בניסיונותיהם להעפיל לרמות רוחניות גבוהות. ייתכן שהרמב"ם עצמו לא היה מסתייג מנזירות לגבי יחידים כאלו, שהרי במורה הנבוכים [חלק ג', פרק מ"ח] התייחס בחיוב למניעת היין מהנזיר:

רמב"ם על הלוי

בניגוד מוחלט לשלילת דרכו של הנזיר, באים דברי הרמב"ם¹⁸ בהתייחסותו החיובית לדרכו של הלוי:

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו? מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים. שנאמר "יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל". לפיכך הובדלו מדרכי העולם. לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן. אלא הם חיל ה' שנאמר "ברך ה' חילו". והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר "אני חלקך ונחלתך". ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכוהנים וללווים. הרי דוד המלך עליו השלום אומר – "ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי".

לא רק שאין לרמב"ם שום הסתייגויות מדרכו של הלוי. אדרבה – הרמב"ם מגדיר דרך זו כראויה לכל אדם ישר שפרק מעל צווארו את עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם. יש כאן המלצה ברורה לאיש המעלה המחפש תכלית רוחנית עליונה. אדם זה מוגדר ברמב"ם בתואר הנעלה "קדש קדשים"; ביטוי חיובי באופן יוצא דופן. מבין השורות עולה הדרכה לבני המעלה לאמץ אופן חיים מיוחד וראוי זה.

אבל טעם הנזירות פשוט מאד, והיא הפרישות משתיית היין אשר כבר השחית הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, וגם אלה ביין שגו וגו'. לפיכך באו מדיני הנזירות כפי שאתה רואה, אסור מכל אשר יצא מגפן היין, הרחקה יתירה, כדי שיתפק ממנו האדם בהכרחי, שהרי המתרחק ממנו נקרא קדוש, והשווה למעלת כהן גדול בקדושה עד שאינו מתטמא אפילו ולאביו ולאמו כמוהו. כל הגדולה הזו מפני שפרש מן היין. [תרגום הרב קאפח].

כלומר, בראש ובראשונה יש להבדיל באופן ברור בין ספר הלכה לבין פרשנות רעיונית למצוות. כמו כן יש להבדיל בין סוגים שונים של בני אדם. הוראה מסוימת עשויה להתאים מאד לאדם אחד ולא להתאים לחלוטין לאותו אדם במצב אחר, קל וחומר לבני אדם אחרים. זה בדיוק תפקידם ומיומנותם של תלמידי החכמים, האמורים לפסוק את ההלכה בהתאם למצב המסוים העומד בפניהם. מלאכת הפסיקה היא אומנות של התאמה בין המצב העומד לפני הפוסק, ובין דבר ה' העולה מהתורה – תורה שבכתב בכלל ותורה שבעל פה בפרט. והדברים ארוכים ואין כאן מקומם.
¹⁸ סוף הלכות שמיטה ויובל.

סיכום:

מלבד ההבדל שהצגנו בתחילת דברינו בין הנזיר ללוי, עולה מהרמב"ם הבדל נוסף, משמעותי ביותר: אם הנזיר מנסה להגיע למעלה גבוהה יותר על ידי פרישה מסוימת מהחיים, הרי שהלוי אינו פורש מהחיים על ידי תוספת מלאכותית של איסורים. הלוי מסתפק במועט – "ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו". אין בו איסורים חיצוניים בולטים כשל הנזיר, המפרידים אותו מחברת בני האדם. יש בלוי נקודה של התכנסות פנימית של הסתפקות וצניעות, הכוללת ויתור על נכסים ורכוש בחלוקת הארץ. אין בלוי סגפנות על צרכי הגוף, אלא ויתור על רכוש חיצוני מתוך מודעות עמוקה למשמעות העיקר והטפל בחייו.

ניתן לצרף להבדל הבולט בהתייחסות ההלכתית לנזיר וללוי נקודה נוספת. הנזיר נוטל עליו התחייבויות נוספות. אם לא יצליח לעמוד בהתחייבויותיו אלו, יחשב לחוטא. הנזירות עלולה לגרום ללחץ נפשי. לעיתים רבות לחץ נפשי זה כבר קיים והוא אחד מהגורמים לעצם קבלת הנזירות. לחץ נפשי זה עשוי להיות גורם מסייע לחלק מסוים מבני האדם, בתנאי שיהיה מבוקר ובמינון מתאים; ועלול להיות גורם בעייתי ואפילו שלילי אצל רוב בני האדם שישתמשו בו ללא הדרכה מתאימה, בעיתויים בלתי הולמים ובמינון יתר.

ישנו מימד חיצוני ולעיתים אפילו צעקני בהתחייבותו של הנזיר. שערו בולט למרחוק, ללא יכולת הצנעה. הלוי לעומת זה מנסה להתקדם מבחינה רוחנית בצורה הרבה יותר מפויסת, מתוך השלמה עם עצמו, ללא סיכונים והצהרות חיצוניות, ממד זה עשוי להביא לרגיעה פנימית ולשלווה. יתכן שמכלול הבדלים אלו הם הגורמים לדחייתה של הנזירות מכלל בני האדם, בעוד שהליכה בדרך הלוי זכתה להסכמה והמלצה למי שנדבה רוחו אותו לעמוד לפני ה'.